

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Кафедра географії та природознавства

Проректор

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

С.В. Шарин

25. IX

2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

О 22 Географія населення

(шифр і назва навчальної дисципліни)

ОП «Географія»

спеціальність 106 «Географія»

10 «Природничі науки»

(галузь знань)

Факультет природничих наук

(назва факультету)

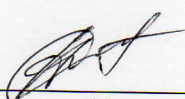
Робоча навчальна програма з дисципліни «Географія населення» для студентів спеціальності: 106 Географія, галузь знань 10 Природничі науки. – «15» вересня 2020 р. – 19 с.

Розробник:

Белова Наталія Володимирівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та природознавства.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії та природознавства (протокол № 1 від «15» вересня 2020 р.).

Завідувач кафедри географії та природознавства

(підпис)

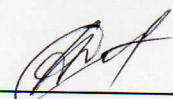
(Атаманюк Я.Д.)

«15» вересня 2020 р.

геогр

Схвалено науково-методичною радою Факультету природничих наук (протокол № 1 від «23» вересня 2020 р.).

Голова

(підпис)

(Атаманюк Я.Д.)

«23» вересня 2020 р.

«15»

геогр

Схва

від

2020

Голо

«23»

«15»

геогр

Схва

від

2020

Голо

«23»

«15»

геогр

© Белова Н.В., 2020 р.
© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 10 Природничі науки (шифр і назва)	Нормативна дисципліна	
Модулів – 1	Спеціальність: <u>106 Географія</u> Освітня програма: <u>Географія</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		другий	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання: реферат-доповідь або презентація на актуальну тему з географії населення (на вибір студента)		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		3	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи студента – 8	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		24 год.	-
		Практичні, семінарські	
		36 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
120 год.	-		
Індивідуальні завдання:			
Вид контролю: 3 семестр – екзамен			

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи студентів становить:

- для денної форми навчання – 33 % : 67 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Географія населення» є формування у студентів теоретичних знань про основи географії населення, практичних знань про демографічну інформацію та способи її обробки; практичних навичок розрахунку демографічних коефіцієнтів та їх аналізу, сформуванню уявлення про просторові та часові особливості демографічних процесів у світі та Україні, їх причини та наслідки.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Географія населення» є:

- вивчити теоретичні та методологічні засади географії населення;
- проаналізувати концепції, що існують в географії населення;
- визначити методичний інструментарій географії населення задля обробки і аналізу демографічних даних, прогнозування демографічного розвитку тощо;
- показати роль природного середовища в розміщенні населення та вплив на геодемографічні процеси;
- вивчити регіональні та часові особливості демографічних процесів у світі;
- визначити ключові демографічні проблеми України, їх причини та територіальні особливості.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

✓ **знати:** головні теоретичні положення географії населення та її підсистем, закономірності геопросторової організації населення світу, регіонів, окремих країн, у тім числі України.

✓ **вміти:** користуватися різноманітними джерелами інформації про населення, аналізувати їх і формулювати висновки, графічно відображати статистичну інформацію, створювати картосхеми.

Компетентності:

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів.

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

- Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

- Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні сфер ландшафтної оболонки.

- Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації.

- Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

- Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у географічній оболонці, їх властивості та притаманні ним процеси.

Результати навчання:

- Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.

Знати і розуміти основні види географічної діяльності, їх поділ.

Пояснювати особливості організації географічного простору.

- Розуміння значення ландшафтного різноманіття для збереження стійкості географічного середовища, уявлення про різноманітність рекреаційних ландшафтів.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Предмет географії населення. Чисельність і відтворення населення. Расовий та етнічний склад населення.

Тема 1. Теоретичні основи, історія становлення та джерельна база “Географії населення”.

Об’єкт і предмет географії населення. Головні завдання навчального курсу “Географія населення з основами демографії”. Структура курсу, основні розділи.

Населення – головна категорія населення географії населення. Зміни (рух чи відтворення) населення – головна ознака і спосіб існування населення. Форми руху населення: природний, просторовий (міграції), соціальний.

Місце географії населення в системі знань про населення та в суспільній географії. Групи галузевих і просторових наукових дисциплін у рамках географії населення. Зв’язки географії населення з демографією, етнологією, економікою, соціологією та іншими науками, об’єктом вивчення яких є населення.

Методи географічного вивчення населення: системний, порівняльний, статистичний, математичний, соціологічний, картографічний, прогнозний.

Історія географічного вивчення населення. Елементи географії населення в давніх країнознавчих працях. Погляди арабських вчених на демогеографічні питання. Географія населення після Великих географічних відкриттів, місце “географії людини” в системі географічних наук Бернгарда Варена. “Закон народонаселення” Томаса Мальтуса. Головні ідеї німецької антропогеографії. Французька школа географії людини. Географія населення в українській географії (С. Рудницький, В. Садовський, В. Кубійович, М. Птуха та інші вчені). Сучасні демографічні дослідження у світі та в Україні.

Джерела інформації про населення. Облік населення в різні історичні епохи. Історія переписів населення у світі та в Україні. Етапи становлення теорії і практики переписів. Принципи проведення перепису населення. Перший Всеукраїнський перепис населення 2001 р. Поточний облік населення. Реєстри. Проблема організації реєстру населення в Україні. Діяльність ООН у вивченні і статистичному обліку населення світу. Сучасні зарубіжні та вітчизняні довідкові періодичні видання демографічного змісту.

Тема 2. Відтворення населення та його структура Населення світу, його чисельність та розміщення. Концепція демографічного переходу.

Поняття типу відтворення населення. Кількісний підхід до виділення типів відтворення населення (простого, звуженого та розширеного).

Типи відтворення населення, виділені на підставі історичного підходу –

архетип, традиційний, сучасний, їхні кількісні та якісні параметри. Концепція демографічного переходу. Характеристика фаз демографічного переходу. Історико-регіональні особливості тривалості першого та другого демографічних переходів. Регіональні прояви традиційного та сучасного типів відтворення населення. Сучасні фактори регіональної специфіки характеру природного відтворення населення.

Поняття регіональної демографічної політики, зміст її напрямів. Заходи демографічної політики – економічні, адміністративно-правові та виховні (психологічні). Сучасна демографічна політика країн світу.

Характер відтворення населення України і проблеми розробки та реалізації демографічної політики в Україні.

Кількість населення. Людність території. Відносні коефіцієнти зростання населення. Динаміка кількості населення світу та окремих регіонів. Характеристика періодів демографічного розвитку людства. Розподіл населення за континентами. Динаміка кількості населення різних типів країн. Найбільші за кількістю населення країни світу. Зміни кількості міського та сільського населення.

Динаміка кількості населення України. Проблема світової демографічної асиметрії як результат різної демографічної динаміки Півночі і Півдня. Оптимістичні та песимістичні прогнози зміни кількості населення світу, регіонів і окремих країн.

Сутність процесів природного відтворення населення. Фактори природного руху населення: соціально-економічні, культурно-психологічні, демографічні, їх специфічний вплив на процеси народжуваності і смертності.

Народжуваність та її головні показники: абсолютна кількість народжених, загальний і сумарний коефіцієнт народжуваності. Динаміка процесів народжуваності у світі та окремих регіонах.

Динаміка смертності населення світу. Показник загального коефіцієнта дитячої смертності як один із макроекономічних критеріїв. Регіональні аспекти дитячої смертності. Структура смертності за причинами смертей.

Природний приріст населення регіонів. Загальний коефіцієнт природного приросту. Диференціація країн світу за рівнем природного приросту. Проблема депопуляції населення багатьох розвинених держав світу.

Середня очікувана тривалість життя населення, її динаміка та регіональні відмінності. Динамічні тенденції та просторові відмінності природного відтворення населення України.

Тема 3. Вікова, статевая та соціально-економічна структура населення світу. Динаміка статево-вікового складу населення України.

Статевий склад населення світу та регіонів. Демографічні та соціально-економічні фактори формування статевої структури населення. Поняття фемінізації та маскулінізації. Особливості статевого складу населення різних вікових груп.

Розподіл населення за віком. Гістограма вікового складу та вікової динаміки. Вікові категорії, виділені за біологічною та економічною ознаками. Типи вікових структур населення: прогресивний, стаціонарний, регресивний. Застосування

графічного методу для вивчення змін віково-статевої структури населення. Перспективні тенденції зміни вікової структури населення.

Явище демографічного старіння. Сучасні підходи до визначення рівня “старості” населення. Демографічні та соціально-економічні проблеми і наслідки старіння населення окремих регіонів.

Середній вік населення. Перспективні розрахунки зростання середнього віку населення світу і регіонів.

Джерела статистичної інформації шлюбної та сімейної структури населення. Чинники недосконалості шлюбної і сімейної статистики у різних групах країн, у міських та сільських поселеннях.

Поняття шлюбності, основні показники. Фактори, які впливають на рівень шлюбності у різних регіонах світу. Поняття розлучуваності, основні показники. Регіональні особливості процесів розлучуваності, вплив релігійного чинника. Сучасні тенденції процесів шлюбності і розлучуваності в розвинених країнах та країнах, що розвиваються.

Форми шлюбу, виділені за ознакою юридичного закріплення, за соціально-етнічними ознаками членів подружжя, за статевими ознаками членів подружжя, за кількістю партнерів шлюбного союзу, за спільністю побуту, за місцем проживання утвореного шлюбного союзу.

Поняття сім'ї, хатнього господарства. Типологія сімей за формами шлюбних союзів, за розміром, за складом. Фактори формування сімейної структури населення у країнах різних типів. Регіональна специфіка сімейної структури населення. Нуклеаризація сімей.

Шлюбність, розлучуваність та формування сімейної структури населення України. Соціально-демографічні проблеми українських сімей в умовах масової закордонної еміграції.

Змістовий модуль 2. Розміщення та міграції населення.

Тема 4. Розселення населення

Розселення – головна категорія суспільної географії. Розселення як процес територіальної організації населення. Поняття розміщення населення. Чинники розміщення населення: природні, історичні, економічні та демографічні. Конкретні прояви дії таких чинників у різних географічних умовах.

Середня щільність населення, способи обчислення. Основні риси сучасного розміщення населення світу та регіонів. Розподіл населення по висотних зонах Землі. Характер розміщення населення в ареалах найвищої і найнижчої концентрації населення. Особливості розміщення населення окремих країн. Розміщення населення України.

Форми розселення населення, виділені за характером економічної діяльності та способом життя населення: кочове, напівосіле, осіле. Дисперсне і концентроване (групове) розселення.

Співвідношення понять “поселення”, “населене місце”, “населений пункт”. Типи поселень (міські та сільські), аналіз ознак для їх виділення. Критерії та ознаки, які використовують для визначення статусу поселень у різних країнах.

Закономірності розселення в умовах постіндустріального суспільства.

Динаміка кількості сільського населення світу та регіонів. Розподіл

сільського населення за регіонами та країнами. Форми сільського розселення. Критерії виділення сільських поселень. Класифікація сільських поселень: за людністю (конкретні групи відрізняються у різних країнах); за функціями (сільськогосподарські, несільськогосподарські, змішані); за мікрогеографічним положенням (прирічкові, вододільні, ярково-балкові, гірсько-долинні, гребеневі, карнизні); за планувальною формою (лінійні, квартальні чи шахові, радіальні, кільцеві, хаотичні). Характерні риси сільського розселення у різних регіонах та країнах світу.

Сільське населення України. Типи сільських поселень в Україні, аналіз чинників формування сільського розселення.

Історія виникнення міст світу. Ретроспективний аналіз етапів світової урбанізації.

Урбанізація як соціально-економічний процес. Поняття урбаністичної структури та територіально-урбаністичної структури. Сутність процесів субурбанізації, рурбанізації та деурбанізації. Кількісні параметри та характерні риси сучасної урбанізації у світі. Регіональні відмінності рівня урбанізації у світі, фактори нерівномірного розподілу та темпів зростання міського населення. Урбанізаційні процеси в окремих країнах світу.

Міське розселення в Україні. Специфіка урбанізаційних процесів у різних регіонах України.

Підходи до класифікації міських поселень: за людністю (малі, середні, великі, надвеликі, мільйонери); за функціями (багатофункціональні, політико-адміністративні, культурні, промислові, транспортні, рекреаційні, науково-освітні); за генезою (за часом виникнення, за причинами виникнення, за мірою збереження історичних рис сучасного міста), за економіко-географічним положенням (у вузлах перетину транспортних шляхів, у гірничодобувних районах, у старо-освоєних сільськогосподарських чи індустріальних районах, у рекреаційних районах); за планувальною структурою (лінійні, шахові, радіальні, радіально-кільцеві, хаотичні).

Форми еволюції урбаністичного розселення: міське поселення, міський вузол, міська агломерація, урбанізований район, урбанізована зона (мегаполіс). Поняття міської агломерації, елементи її територіальної структури: ядро (центр) і приміська зона. Типи міських агломерацій: моноцентричні та поліцентричні (конурбації). Особливості формування агломерацій у різних регіонах світу. Групи країн з найвищою концентрацією міського населення в агломераціях мільйонерах.

Суспільно-географічна характеристика мегалополісів і найбільших міст світу.

Глобальні міста та їх роль у територіальній організації населення світу.

Концепція стадійного розвитку урбанізації Дж. Джиббса. Теорія диференціальної урбанізації Т. Контулі.

Поняття системи розселення. Локальні, регіональні та національні системи розселення.

Аналіз проблем урбанізації. Шляхи вирішення екологічних, економічних, соціальних і демографічних проблем у містах. Перспективи розвитку міського розселення в країнах різного типу.

Тема 5. Географія міграції

Поняття міграції населення. Міграційний потік, міграційна когорта, міграційна поведінка. Вплив міграцій на відтворення населення та перерозподіл працересурсного потенціалу. Міграція як просторова самоорганізація населення. Показники міграції.

Класифікація міграції: за фактом перетину державного кордону (внутрішня, зовнішня чи міжнародна); за напрямом (еміграція, імміграція); за терміном (постійні, сезонні, епізодичні, маятникові); за причинами (економічні, політичні, військові, екологічні); за характером організації (організовані, неорганізовані); за способом прийняття рішення про міграцію (добровільні, примусові). Поняття “міграційних хвиль”.

Історичний аналіз міграційних процесів у світі. Географія сучасних міграцій: їхні причини, напрями, демографічні та соціально-економічні наслідки. Проблема біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Роль України у світових міграційних процесах. Українська діаспора як результат еміграції: етапи її формування. Східна та західна українська діаспора.

Міграції та етнокультурна безпека держав. Особливості міграційної політики окремих країн світу. Діяльність Міжнародної організації з міграції. Глобальна міграційна угода.

Тема 6. Етнічна географія

Об’єкт і предмет етнографії, етнології та етнічної географії. Історія становлення етнології та організації етнологічних інституцій. Завдання етнічної географії на сучасному етапі. Зв’язки етногеографії з іншими суспільними та природничими науками. Методи етногеографічних досліджень.

Сутність категорії етносфера. Поняття етносу. Біологічна концепція етносу. Примордіалістські концепції етносу. Інструменталістська концепція етносу. Конструктивістська концепція етносу. Пасіонарна теорія етносу.

Основні властивості етносів: мова; територія (поняття етнічної території, етноплаценти та етнооїкумени, чинники зміни конфігурації етнічної території); особливості культури (духовної і матеріальної) і побуту; етнічна самоідентифікація, у тім числі індивідуальна етнічна свідомість і свідомість етнічної спільноти, поняття етноніму та екзоетноніму; етнічна ментальність; етнічні стереотипи, їх різноманіття та конкретні прояви.

Таксони етногенетичної ієрархії: субетнос, етнос та міжетнічна спільнота. Форми етнотериторіальної будови етносів: етнографічні зони (історико-етнографічні регіони), субетноси (що диференціюються за походженням), етнографічні групи, етнографічні райони (локально-територіальні групи), етнографічні округності (територіально-популяційні групи).

Поняття про етногенез. Етапи (фази) етногенезу. Етнічні процеси: етнооб’єднавчі – етнічна консолідація, етнічна асиміляція, міжетнічна інтеграція; етнорозмежувальні процеси – етнічна парціація, етнічна сепарація, етнічна дисперсизація.

Категорія нація. Політичний, психологічний, культурологічний, історико-економічний та етнічний підходи до розуміння сутності нації.

Джерела вивчення етнічного складу населення. Проблеми формування етнічної статистики. Підходи до аналізу етнічної структури населення світу.

Групування етносів за людністю. Найбільші за кількістю населення народи світу, їх географія. Типологія країн за характером етнічної структури.

Генеалогічний (генетичний) принцип класифікації мов. Поняття глоттогенезу. Сутність лівістичної класифікації етносів світу. Мовні сім'ї, групи і підгрупи. Кількість і географія мовних сімей: індоевропейської, кавказької, семіто-хамітської, нігеро (конго)- кордофанської, ніло-сахарської, койсанської, двавідійської, уральської, алтайської, сіно- тибетської, тайської, австроазійської, австронезійської, ескімосо-алеутської, чукотсько- камчатської, андаманської, сім'ї австралійських і папуаських народів, сім'ї індіанських народів. Географія етносів, мови яких не входять у жодну сім'ю.

Етнічна структура населення України.

Тема 7. Географія способу життя: соціально-економічні та культурно-цивілізаційні аспекти

Об'єкт і предмет географії способу життя. Зміст понять рівень життя, умови життя, якість життя і спосіб життя. Концепція ООН щодо оцінки рівня життя населення. Система показників якості життя населення. Регіональна специфіка впливу різних чинників на спосіб життя населення. Взаємозв'язок між способом життя та особливостями природного, соціально-економічного, політичного та культурного середовища. Індекс людського розвитку як інтегральний показник рівня гуманітарного розвитку. Групування країн світу за рівнем людського розвитку.

Соціально-економічні аспекти рівня життя людей. Поняття “соціального розвитку” та “соціального прогресу”. Проблема відсталості країн і бідності населення. Критерії оцінювання бідності населення.

Продовольча проблема, рівень забезпеченості населення продуктами харчування, регіональні типи харчування населення. Забезпечення населення питною водою.

Регіональні аспекти здоров'я населення. Географічні закономірності поширення різних хвороб. Показники здоров'я населення.

Культурно-цивілізаційні риси способу життя. Географія релігії (сакральна географія) як наукова дисципліна в складі суспільної географії. Роль релігії в духовному та соціально-економічному розвитку суспільства.

Історико-географічні аспекти розвитку релігій світу. Місцеві традиційні (первісні) вірування: фетишизм, анімізм, тотемізм, магія, шаманізм, культ предків, полідемонізм, політеїзм. Національні релігії: ведизм, зороастризм, індуїзм, сикхізм, джайнізм, конфуціанство, даосизм, синтоїзм, іудаїзм. Світові релігії: християнство (православ'я, католицтво, протестантство), іслам (сунізм, шиїзм), буддизм (махаяна, хінаяна, ламаїзм).

Релігійна структура населення світу, регіонів та окремих країн. Сучасна георелігійна ситуація в Україні.

Поняття цивілізації. Цивілізаційний підхід до вивчення етнокультурного розмаїття світу. Світові цивілізації (західна, слов'янсько-православна, конфуціанська, японська (синтоїстська), ісламська, індуїстська, латиноамериканська й африканська). Концепція зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона. Чинники етнічних конфліктів. Географія етнічних конфліктів.

Етнічна криза в глобальному масштабі. Фактори глобальної етнічної кризи. Форми прояву етнічних конфліктів. Місце конфліктології в системі гуманітарних наук.

Тема 8. Географія праці

Поняття соціальної структури населення. Аналіз підходів до географічного вивчення соціальної структури (галузевий, професійний, просторовий, соціально-демографічний, етнічний і класовий). Теорія соціальної стратифікації населення. Приклади соціальної стратифікації у зарубіжній та українській соціології. Підходи Міжнародної організації праці до виділення соціальних груп населення. Характерні риси соціального складу населення різних типів країн. Динаміка соціальної структури населення.

Зміст категорії працересурсний потенціал. Освітній рівень населення та суспільне здоров'я як головні якісні ознаки працересурсного потенціалу. Регіональні особливості освітнього рівня населення. Поняття функціональної неграмотності. Кількісна характеристика працересурсного потенціалу. Поняття: трудові ресурси, економічно активне населення, зайняте населення, безробітні, утриманці. Регіональні фактори, які впливають на визначення нижньої та верхньої межі працездатного віку.

Територіальні відмінності кількісних параметрів та якісних ознак працересурсного потенціалу, їхні динамічні зміни. Аналіз факторів, які визначають кількісні параметри працересурсного потенціалу у різних регіонах світу.

Структура зайнятості населення світу. Динаміка зайнятості населення різних типів країн. Реальні виявлення проблеми безробіття у різних регіонах, міських і сільських поселеннях.

Зайнятість населення України. Трансформація зайнятості в умовах становлення ринкових відносин. Чинники безробіття, державні заходи її ліквідації.

Глобальні інституції, які науково вивчають та юридично консультують з проблем використання працересурсного потенціалу.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин за видами занять					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні	лабораторні	індивідуальні	Самостійна робота	
Змістовий модуль 1. Предмет географії населення. Чисельність і відтворення населення. Расовий та етнічний склад населення						
Тема 1. Теоретичні основи, історія становлення та джерельна база “Географії населення”.	15	3	2	–	–	10

Тема 2. Відтворення населення та його структура. Населення світу, його чисельність та розміщення. Концепція демографічного переходу.	23	3	4	–	–	16
Тема 3. Вікова, статева та соціально-економічна структура населення світу. Динаміка статево-вікового складу населення України.	23	3	4	–	–	16
Змістовий модуль 2. Розміщення та міграції населення						
Тема 4. Розселення населення: поняття, форми і види розселення населення.	23	3	4	–	–	16
Тема 5. Географія міграції населення світу та України.	29	3	6	–	–	20
Тема 6. Етнічна географія. Етнічна структура населення України.	27	3	4	–	–	20
Тема 7. Географія способу життя: соціально-економічні та культурно-цивілізаційні аспекти. Сучасна георелігійна ситуація в Україні.	21	3	6	–	–	12
Тема 8. Географія праці. Глобальні проблеми населення світу та шляхи їх вирішення.	19	3	6	–	–	10
Усього годин	180	24	36	–	–	120

5. Зміст лекційного матеріалу

№ з/п	Назва теми лекції	Зміст лекції
Змістовий модуль 1. Предмет географії населення. Чисельність і відтворення населення. Расовий та етнічний склад населення		
1.	Теоретичні основи, історія становлення та джерельна база “Географії населення”.	Об’єкт і предмет географії населення. Головні завдання навчального курсу “Географія населення з основами демографії”. Структура курсу, основні розділи. Форми руху населення: природний, просторовий (міграції), соціальний. Місце географії населення в системі знань про населення та в суспільній географії.
2.	Відтворення населення та його структура. Населення світу, його чисельність та розміщення. Концепція демографічного переходу.	Поняття типу відтворення населення. Концепція демографічного переходу. Характеристика фаз демографічного переходу. Сучасні фактори регіональної специфіки характеру природного відтворення населення. Поняття регіональної демографічної політики, зміст її напрямів. Сучасна демографічна політика країн світу. Характер відтворення населення України і проблеми розробки та реалізації демографічної політики в Україні. Кількість населення. Людність території. Розподіл населення за континентами. Динаміка кількості населення різних типів країн. Найбільші за кількістю населення країни світу. Зміни кількості міського та сільського населення. Динаміка кількості населення України. Проблема світової демографічної асиметрії як результат різної демографічної динаміки Півночі і Півдня.

3.	Вікова, статева та соціально-економічна структура населення світу. Динаміка статево-вікового складу населення України.	Статевий склад населення світу та регіонів. Демографічні та соціально-економічні фактори формування статевої структури населення. Розподіл населення за віком. Перспективні тенденції зміни вікової структури населення. Явище демографічного старіння. Сучасні підходи до визначення рівня “старості” населення. Демографічні та соціально-економічні проблеми і наслідки старіння населення окремих регіонів. Середній вік населення. Перспективні розрахунки зростання середнього віку населення світу і регіонів.
Змістовий модуль 2. Розміщення та міграції населення		
4.	Розселення населення: поняття, форми і види розселення населення.	Розселення як процес територіальної організації населення. Поняття розміщення населення. Чинники розміщення населення: природні, історичні, економічні та демографічні. Середня щільність населення, способи обчислення. Основні риси сучасного розміщення населення світу та регіонів. Розподіл населення по висотних зонах Землі. Особливості розміщення населення окремих країн. Розміщення населення України. Типи поселень (міські та сільські), аналіз ознак для їх виділення. Критерії та ознаки, які використовують для визначення статусу поселень у різних країнах. Закономірності розселення в умовах постіндустріального суспільства. Динаміка кількості сільського населення світу та регіонів.
5.	Географія міграції населення світу та України.	Поняття міграції населення. Вплив міграцій на відтворення населення та перерозподіл працересурсного потенціалу. Міграція як просторова самоорганізація населення. Показники міграції. Історичний аналіз міграційних процесів у світі. Географія сучасних міграцій: їхні причини, напрями, демографічні та соціально-економічні наслідки. Проблема біженців та внутрішньо переміщених осіб. Роль України у світових міграційних процесах. Українська діаспора як результат еміграції: етапи її формування. Східна та західна українська діаспора.
6.	Етнічна географія. Етнічна структура населення України.	Об’єкт і предмет етнографії, етнології та етнічної географії. Історія становлення етнології та організації етнологічних інституцій. Завдання етнічної географії на сучасному етапі. Зв’язки етногеографії з іншими суспільними та природничими науками. Методи етногеографічних досліджень. Сутність категорії етносфера. Поняття етносу. Біологічна концепція етносу.
7.	Географія способу життя: соціально-економічні та культурно-цивілізаційні аспекти. Сучасна георелігійна ситуація в Україні.	Об’єкт і предмет географії способу життя. Зміст понять рівень життя, умови життя, якість життя і спосіб життя. Концепція ООН щодо оцінки рівня життя населення. Система показників якості життя населення. Групування країн світу за рівнем людського розвитку. Соціально-економічні аспекти рівня життя людей. Проблема відсталості країн і бідності населення. Критерії оцінювання бідності населення. Продовольча проблема, рівень забезпеченості населення продуктами харчування, регіональні типи харчування населення. Забезпечення населення питною водою.
8.	Географія праці. Глобальні проблеми населення світу та шляхи їх вирішення.	Поняття соціальної структури населення. Характерні риси соціального складу населення різних типів країн. Динаміка соціальної структури населення. Зміст категорії працересурсний потенціал. Освітній рівень населення та суспільне здоров’я як головні якісні ознаки працересурсного

	потенціалу. Регіональні особливості освітнього рівня населення. Поняття: трудові ресурси, економічно активне населення, зайняте населення, безробітні, утриманці.
Усього годин	24

6. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Предмет географії населення. Чисельність і відтворення населення. Расовий та етнічний склад населення		
1.	Теоретичні основи, історія становлення та джерельна база “Географії населення”.	2
2.	Відтворення населення та його структура. Населення світу, його чисельність та розміщення. Концепція демографічного переходу.	4
3.	Вікова, статева та соціально-економічна структура населення світу. Динаміка статево-вікового складу населення України.	4
Змістовий модуль 2. Розміщення та міграції населення		
4.	Розселення населення: поняття, форми і види розселення населення.	4
5.	Географія міграції населення світу та України.	6
6.	Етнічна географія. Етнічна структура населення України.	4
7.	Географія способу життя: соціально-економічні та культурно-цивілізаційні аспекти. Сучасна георелігійна ситуація в Україні.	6
8.	Географія праці. Глобальні проблеми населення світу та шляхи їх вирішення.	6
Усього годин		36

7. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Предмет географії населення. Чисельність і відтворення населення. Расовий та етнічний склад населення	
1. Об’єкт і предмет географії населення.	3
2. Головні завдання навчального курсу «Географія населення».	3
3. Методи географічного вивчення населення: системний, порівняльний, статистичний, математичний, соціологічний, картографічний, прогнозний.	3
4. Джерела інформації про населення. Облік населення в різних	3

історичні епохи.	3
5. Історія переписів населення у світі та в Україні.	3
6. Історія заселення континентів.	3
7. Поняття про «раси». Фактори расогенезу. Морфологічні та фізіологічні ознаки расових відмінностей людей. Класифікація людських рас вченими різних країн.	
8. Морфологічні та фізіологічні ознаки, просторовий розподіл європеїдної раси та її підрас: північноєвропейської, південноєвропейської та середньоєвропейської.	3
9. Морфологічні та фізіологічні ознаки, просторовий розподіл монголоїдної раси та її підрас: континентальної азійської, східноазійської, арктичної (або ескімоської) та американської.	3
10. Морфологічні та фізіологічні ознаки, просторовий розподіл негроїдної раси та її підрас: негрської, пігмейської й південноафриканської.	3
11. Морфологічні та фізіологічні ознаки, просторовий розподіл австралоїдної раси та її підрас: австралійської, ведоїдної, айнської, папуасько-меланезійської та негритоської.	3
12. Формування і географія перехідних рас: уральської, туранської, південноіндійської, малайської, ефіопської і малагасійської. Процеси метисації та їхній вплив на расову структуру населення світу. Географія поширення мулатів, метисів і самбо.	3
13. Расовий склад населення регіонів і окремих країн.	
14. Кількість населення. Людність території. Динаміка кількості населення світу та окремих регіонів. Розподіл населення за континентами.	3
15. Динаміка кількості населення різних типів країн. Найбільші за кількістю населення країни світу. Динаміка кількості населення України.	3
16. Сутність процесів природного відтворення населення. Фактори природного руху населення: соціально-економічні, культурно-психологічні, демографічні, їх специфічний вплив на процеси народжуваності і смертності.	3
17. Народжуваність та її головні показники: абсолютна кількість народжених, загальний і сумарний коефіцієнт народжуваності. Динаміка процесів народжуваності у світі та окремих регіонах.	3
18. Динаміка смертності населення світу. Територіальні особливості повікового розподілу смертності. Структура смертності за причинами смертей.	3
19. Природний приріст населення регіонів. Диференціація країн	

<p>світу за рівнем природного приросту. Проблема депопуляції населення багатьох розвинених держав світу.</p>	3
<p>20. Середня очікувана тривалість життя населення, її динаміка та регіональні відмінності.</p>	3
<p>21. Поняття про «тип відтворення населення». Типи відтворення населення – архетип, традиційний, сучасний, їхні кількісні та якісні параметри. Концепція демографічного переходу.</p>	3
<p>22. Поняття регіональної демографічної політики, зміст її напрямів. Заходи демографічної політики – економічні, адміністративно-правові та виховні (психологічні). Сучасна демографічна політика країн світу.</p>	3
<p>23. Динамічні тенденції та просторові відмінності природного відтворення населення України. Характер відтворення населення України і проблеми розробки та реалізації демографічної політики в Україні.</p>	3
<p>24. Статевий склад населення світу та регіонів. Демографічні та соціально-економічні фактори формування статевої структури населення. Особливості статевого складу населення різних вікових груп.</p>	3
<p>25. Розподіл населення за віком. Вікові категорії, виділені за біологічною та економічною ознаками.</p>	3
<p>26. Явище демографічного старіння. Сучасні підходи до визначення рівня “старості” населення. Демографічні та соціально-економічні проблеми і наслідки старіння населення окремих регіонів.</p>	3
<p>27. Середній вік населення. Перспективні розрахунки зростання середнього віку населення світу і регіонів.</p>	3
<p>28. Динаміка статево-вікового складу населення України.</p>	3
<p>29. Поняття шлюбності, основні показники. Фактори, які впливають на рівень шлюбності у різних регіонах світу.</p>	3
<p>30. Поняття розлучуваності, основні показники. Регіональні особливості процесів розлучуваності, вплив релігійного чинника. Сучасні тенденції процесів шлюбності і розлучуваності в розвинених країнах та країнах, що розвиваються.</p>	3
<p>31. Шлюбність, розлучуваність та формування сімейної структури населення України. Соціально-демографічні проблеми українських сімей в умовах масової закордонної еміграції.</p>	3
Змістовий модуль 2. Розміщення та міграції населення	

32. Поняття соціальної структури населення. Аналіз підходів до географічного вивчення соціальної структури (галузевий, професійний, просторовий, соціально-демографічний, етнічний і класовий). Теорія соціальної стратифікації населення.	3
33. Зміст категорії «працересурсний потенціал». Регіональні особливості освітнього рівня населення. Поняття функціональної неграмотності. Поняття: трудові ресурси, економічно активне населення, зайняте населення, безробітні, утриманці. Регіональні фактори, які впливають на визначення нижньої та верхньої межі працездатного віку.	3
34. Структура зайнятості населення світу. Динаміка зайнятості населення різних типів країн. Проблеми безробіття у різних регіонах, міських і сільських поселеннях.	3
35. Зайнятість населення України. Трансформація зайнятості в умовах становлення ринкових відносин. Чинники безробіття, державні заходи її ліквідації.	3
36. Поняття «міграції населення». Вплив міграцій на відтворення населення та перерозподіл працересурсного потенціалу. Міграція як просторова самоорганізація населення. Показники міграції.	3
37. Класифікація міграцій. Поняття «міграційна хвиля».	3
38. Історичний аналіз міграційних процесів у світі. Географія сучасних міграцій: їхні причини, напрями, демографічні та соціально-економічні наслідки. Проблема біженців.	3
39. Міграції та етнонаціональна безпека держав. Особливості міграційної політики окремих країн світу.	3
40. Роль України у світових міграційних процесах. Українська діаспора як результат еміграції: етапи її формування. Східна та західна українська діаспора.	3

8. Індивідуальні завдання

1. Соціально-економічні наслідки демографічного старіння в Україні
2. Адміністративно-територіальна реформа в Україні в контексті вирішення (чи поглиблення) проблем розселення населення
3. Проблема соціального сирітства в Україні, її територіальні особливості
4. Міграційні процеси в Україні упродовж 2014-2020 років
5. Нові тенденції шлюбності в Україні на початку ХХІ ст.
6. Демографічні перспективи малого міста *(на вибір студента)*
7. Етногеографічна диференціація природного руху населення України
7. Сучасна хутірська форма розселення в Україні та її перспективи
8. Рівень освіти населення країни *(на вибір студента)*
9. 6. Характеристика працересурсного потенціалу. Зайнятість населення країни

(на вибір студента)

10. Етнічний склад населення країни (на вибір студента)
11. Релігійна структура населення країни/регіону (на вибір студента)
12. Міграції населення: види, причини і напрями (на прикладі певного регіону/країни за вибором студента)
13. Розміщення населення по території країни. Відмінності у показниках щільності населення країни/регіону (на вибір студента)
14. Динаміка урбанізації регіону/країни (на вибір студента)
15. Характеристика міського розселення. Групування міст за людністю та функціями регіону/країни (на вибір студента)
16. Сільське розселення населення регіону/країни (на вибір студента). Людність і щільність сільських поселень, їх виробничі типи
17. Рівень і якість життя населення регіону/країни (на вибір студента)

9. Система поточного та підсумкового контролю результатів навчання

Розподіл балів, які отримують студенти

Екзамен (3 семестр)

Поточне тестування та контроль самостійної роботи			Сума
Тестове опитування за лекційним матеріалом	Оцінки за практичні роботи	Контроль самостійної роботи	
30	50	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Рекомендована література

1. Гудзеляк І. І. Географія населення: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008.
2. Алисов Н. В., Хорев Б. С. Экономическая и социальная география мира (общий обзор): Учебник. – М.: Гардарики, 2001.
3. Атлас вчителя / В.В. Молочко, Ж.Є. Бонк, І.Л. Дрогушевська та ін. – К.: ДНВП “Картографія”, 2010.
4. Атлас світу. – Київ: ДНВП “Картографія”, 2010.
5. Борисов В. А. Демографія. – М.: Изд. дом NOTA VENE, 2001.
6. Влах М. Географія населення: Словник-довідник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005.
7. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільногеографічна концептуалізація. Монографія. – К.: МВС України, 2009.
8. Де Блій Г., Муллер П., Шаблій О. Географія: Світи, регіони, концепти / Переклад з англ., за редакцією і з співучастю О. Шаблія. – К.: Либідь, 2004.
9. Джаман В.О., Круль В.П., Чернюх Г.Я. Демогеографія. Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2002.
10. Дністрянський М.С. Етногеографія України: Навчальний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008.
11. Доценко А. І., Зінич В. Т., Великохатько О. Т., Танцюра В. Л. Розселення в Україні: проблеми і перспективи / Під ред. Б. М. Данилишина – К.: РВПС України НАН України, 2006.
12. Доценко А.І. Сільське розселення в Україні: динаміка та структура). – К.: НАН України, РВПС України, К.: «Фенікс», 2010.
13. Доценко А.І. Територіальна організація розселення (теорія та практика). – К.: НАН України, РВПС України, К.: «Фенікс», 2010.
14. Економічна і соціальна географія світу: Навч. посібник / За ред. Кузика С. П. – Львів: Світ, 2005.
15. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України: Навч. посібник. – Тернопіль, 2007.
16. Заставний Ф. Д. Україна. Природа, населення, економіка. – Львів: Априорі, 2011.
17. Зінич В.Т. Сучасні етнодемографічні процеси в Україні. – К.: РВПС України НАН України, 2004.
18. Рівень життя населення України. – К.: Інститут демографії і соціальних досліджень НАН України, 2008.
19. Сегіда К. Ю. Географія населення з основами демографії: методичні рекомендації до аудиторної та самостійної роботи студентів бакалавріату другого курсу спеціальності 103 Науки про Землю освітньої програми «Географії» спеціалізації «Економічна та соціальна географія» / К. Ю. Сегіда, О. О. Паталашка. – Харків, 2018. – 82 с.
20. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001.
21. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2009.
22. Цапок С.О. Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження). – Львів: ІРД НАН України, 2007.

23. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2001.

24. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003.